

Фінансово-промислові групи в умовах глобалізації

У статті досліджується вплив глобалізаційних процесів на розвиток інтегрованих структур бізнесу, у тому числі, фінансово-промислових груп. Обґрунтовується їх значення в забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. Визначені шляхи розвитку фінансово-промислових груп в умовах глобалізації світової економіки.

In the article are investigated the influence of globalization processes is on development of computer-integrated structures of business, in a that number financially industrial groups.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, концентрація, централізація, капітал, інтегровані структури бізнесу, фінансово-промислова група, диверсифікація.

Вступ. Однією із особливостей розвитку світової економіки, що суттєво впливає на зміни, які проходять у національних економічних системах, є процеси глобалізації. Вони виникли на межі ХХ-ХХІ століття і відтворюють новий етап у інтернаціоналізації економіки. Вони є результатом усіх тих процесів, які протікають не тільки в економіці, але й у інших сферах людської діяльності.

Не дивлячись на те, що глобалізація досить очевидний процес, його результати передбачити у наш час досить складно або ж взагалі неможливо. Разом з тим, їх необхідно враховувати під час вибору найбільш оптимальних шляхів розвитку як окремих підприємств, так і їх інтегрованих об'єднань.

Постановка завдання. Питання, що стосуються сутності глобалізаційних процесів у світовій економіці, їх вплив на функціонування національних економік досить широко висвітлюються у економічній літературі.

Участь конкретної країни у процесах глобалізації повинна обґрунтовуватись економічною доцільністю. Процеси глобалізації не повинні руйнувати національні економіки. Одним із шляхів запобігання негативних впливів процесів глобалізації на розвиток національної економіки є створення

потужних імігрованих структур бізнесу, стимулювання їх ефективної діяльності.

Метою дослідження є вивчення впливу глобалізаційних процесів на розвиток національної економіки, обґрунтовується необхідність забезпечення національної економічної безпеки, значення фінансово-промислових груп у реалізації такої політики. Обумовлюється необхідність розвитку фінансово-промислових груп у відповідності до нових економічних реалій.

Результати. Глобалізація, безумовно, створює нові можливості для економічного розвитку окремих країн. Разом з тим, вона накладає певні обмеження на варіанти національної економічної політики. Поєднання додаткових можливостей і обмежень для забезпечення власного економічного розвитку є головним завданням національної економічної політики. Жаліло Я.А. відмічає, що «збереження національного суверенітету, неодмінною складовою якого є суверенне право формувати власну економічну політику, виходячи з примату національних інтересів, за сучасних умов, можливо лише за врахування під час формування економічної стратегії держави суті та особливостей сучасного етапу глобалізації, впливу національної економічної політики на адаптацію України до процесів глобалізації та пріоритету зміцнення національної конкурентоспроможності й забезпечення економічної безпеки держави» [1, с.53].

У розпорядженні держави є багато важелів забезпечення національної економічної безпеки. У значній мірі їх дієвість залежить від конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Найбільш конкурентоспроможними є ті бізнесові структури, які можуть забезпечити просування власного інноваційного продукту від його розробки до конкретного споживача. Реалізація цього можлива тільки у рамках великих виробничих структур: вона вимагає залучення великих обсягів усіх видів ресурсів (фінансових, матеріальних, інтелектуальних та ін.).

Одним із напрямів розвитку економіки з метою зростання її конкурентоспроможності є інтеграція. У процесі еволюції ринкових відносин під впливом конкурентної боротьби створювались різного роду інтегровані структури бізнесу. Суттєво відрізнялись як мета їх створення та функціонування, так і значення для розвитку економіки і життєздатність.

У свою чергу, в інтересах держави підтримка створення різного роду об'єднань в економіці. У той же час, вона повинна забезпечити створення

конкурентного середовища, яке буде перешкоджати монополізації ринків. Необхідно створити законодавчу, нормативно-методичну, організаційну та інші основи формування інтегрованих структур бізнесу.

Як свідчить досвід економічно розвинених країн, інтеграційні процеси можуть проходити за рахунок концентрації та централізації капіталу. Наслідком цих процесів є концентрація і централізація виробництва.

У загальному вигляді концентрація капіталу являє собою процес його збільшення у результаті капіталізації частки прибутку. Централізація капіталу проходить у результаті злиття капіталу окремих бізнесових структур і створення єдиного сукупного капіталу.

Ці процеси взаємозв'язані. Як відмічає Ільїна С.Б. «Між концентрацією капіталу, зростанням розмірів підприємства (концентрацією виробництва) та централізацією капіталу існує взаємозв'язок. У випадку, якщо концентрація капіталу випереджає можливості зростання розмірів підприємства, тоді, так званий «вільний капітал» спрямовується на створення нових аналогічних підприємств або у інші галузі виробництва. У випадку, якщо зростання розмірів підприємства має високі потенційні можливості і його темпи випереджають концентрацію капіталу, тоді концентрація повинна доповнюватись за рахунок його централізації [2, с.215].

На нашу думку, можна встановити певну межу, яка досить чітко розділить вказані процеси. Особливістю концентрації є те, що вона проходить шляхом зосередження капіталу у руках одного власника. Це, у свою чергу, обумовлює зростання монополізації економіки, а значить – зниження її конкурентоспроможності. Концентрація капіталу може проходити не тільки за рахунок капіталізації прибутку на окремих підприємствах. Вона може відбуватись і за рахунок злиття, і поглинання. Злиття характеризує об'єднання декількох компаній шляхом об'єднання їх капіталів. Поглинання передбачає радикальну зміну у володінні певними бізнесовими структурами і може здійснюватись як внутрішнім інвестором (акціонером компанії), так і зовнішнім. В обох випадках, збільшення частки новоствореного об'єднання на ринкову, що призводить до його монополізації (у більшій або меншій мірі). Як правило, процеси злиття та поглинання обмежуються державою різними методами. Наприклад, у США максимально дозволена доля компанії на певному ринку 15%.

Разом з тим, у умовах глобалізації держава повинна сприяти створенню інтегрованих структур бізнесу. На перший погляд, в цьому є певні протиріччя. З однієї сторони, держава зацікавлена у створенні дієвого ринкового середовища на внутрішньому ринку, запобіганні у надмірній монополізації економіки; з другої – у інтересах забезпечення економічного розвитку, зростанні конкурентоспроможності національного виробника, посиленні економічної безпеки, держава зацікавлена у розвитку великого бізнесу, прискоренні інтеграційних процесів.

ФПГ, на нашу думку, найбільш оптимально поєднують переваги інтеграції фінансового і промислового капіталу, забезпечують отримання додаткового прибутку в умовах ринкової конкуренції. У той же час, вони забезпечують зростання конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку.

Через стимулювання створення ФПГ, держава забезпечує налагодження особливої взаємодії «держава – великий бізнес», проводить реалізацію функції державного регулювання національної економіки.

В умовах глобалізації, фінансово-промислові групи для забезпечення високої конкурентоспроможності повинні постійно розвиватись. Під впливом факторів економічної глобалізації суттєво буде змінюватись роль та функції ФПГ на внутрішньому ринку. Господарчук Г.Г., на основі аналізу різних форм інтегрованих структур, зробив обґрунтований висновок про те, що: «Всі вони створюються для здійснення спільної мети, реалізація якої досягається через єдиний орган управління. При цьому, на відміну від класичних форм інтеграції, які ґрунтуються переважно на акціонерних відносинах, все більший розвиток отримують сіткові організації, які створюються з метою консолідації активів без спирання на майнові зв'язки. Визнання у якості мети інтеграції консолідації світових активів визначає появу нових видів інтегрованих структур – сіткових фінансових організацій і стратегічних фінансових альянсів [3, с.85].

У значній мірі становище будь-якої компанії визначається тим, наскільки сильні параметри, що характеризують її як цілісну економічну і систему. В умовах глобалізації, формування ФПГ, зводиться до вирішення наступних завдань:

- перетворення групи підприємств у єдиний фінансово-промисловий комплекс з певною централізацією управління;

- забезпечення єдиного органу управління ефективними важелями оперативного управління і контролю фінансового капіталу за функціонуванням групи;
- створення дієвого механізму, який забезпечує своєчасне і адекватне реагування на зміну зовнішнього у відношенні до ФПГ економічного середовища;
- врахування різноманітних інтересів усіх членів групи і забезпечення їх ефективної діяльності.

Управління ФПГ повинно базуватись на вирішенні трьох питань, що стосуються внутрішньої їх організації:

- порядок прийняття управлінських рішень;
- побудова такої організації структури групи, яка у повній мірі відповідає наперед визначеним цілям, у той же час, достатньо стійка до впливу факторів зовнішнього економічного середовища і може вдосконалюватись під впливом цих факторів;
- чітке бачення загальної картини операцій ФПГ, схеми її фінансових та матеріальних потоків. Схема потоків повинна бути визначена наперед, бути достатньо жорсткою, але разом з тим, мати здатність до перебудови у відповідності зміни потреб групи в цілому.

Не применшуючи значимість перших двох проблем у формуванні ФПГ, доцільно відмітити, що більш важливою буде остання. Фінансові потоки лежать в основі організації будь-якого бізнесу. Як відмічає Горбунов А.Р.: «...реальну картину бізнесу простіше всього уявити у вигляді схеми фінансових і товарних потоків» [4, с.9].

У ФПГ, перш за все, повинна бути створена відповідна фінансова служба.

Вона повинна у повній мірі відповідати не тільки за фінансовий стан ФПГ у цілому, але і фінансовий стан кожного із її учасників. До її компетенції входять усі ключові питання управління фінансами, починаючи від аналізу та фінансового планування (визначення фінансової стратегії групи в цілому і кожного її члена), до формування і розподілу фінансового капіталу ФПГ.

Однією із особливостей діяльності центрального апарату управління є диверсифікація діяльності ФПГ в цілому, тобто, стимулювання розвитку нових виробництв та освоєння нових ринків.

Мармуль Л.О. та Радева М.М. подають таке визначення диверсифікації: «Диверсифікація діяльності є формою реалізації корпоративної стратегії

підприємства. Її метою стає використання нових можливостей і досягнення стійкої конкурентної переваги. Як стратегічна альтернатива диверсифікація може виступати у двох формах:

- перехід підприємства від спеціалізовано до диверсифікованого способу виробництва та реалізації;
- поглиблення диверсифікації виробництва та реалізації, балансування можливостей для отримання конкурентних переваг.» [5, с.8].

На нашу думку, диверсифікація – це політика, яка проводиться у межах певного підприємства або інтегрованої структури, що дозволяє досягнути конкретних, наперед визначених результатів і забезпечити ефективну діяльність усіх своїх підрозділів або членів.

Проведення диверсифікованої економічної політики ФПГ доцільно за наступними напрямками:

- забезпечення рентабельності кінцевої продукції групи за рахунок підвищення якості, зниження витрат на впровадження нових її видів;
- визначення нових напрямків найбільш ефективного використання сукупного капіталу групи;
- залучення в інтересах групи нових видів ресурсів з метою забезпечення впровадження виробництва конкурентоспроможної продукції;
- дослідження кон'юнктури ринку з метою виходу на нові сегменти ринку;
- оптимізація структури основного капіталу з метою покращення його стану, збільшення завантаження, оновлення та підвищення ефективності його використання;
- розвиток соціальних факторів виробництва.

Слід зазначити, що навіть сама собою диверсифікація діяльності ФПГ приносить додатковий економічний ефект. Пилипенко А.А. серед багатьох видів ефекту від інтеграції виділяє:

- додатковий прибуток від зниження ризику за рахунок внутрішньогалузевої диверсифікованості діяльності;
- ефект диверсифікованості, що викликає підвищення попиту на продукцію внаслідок розширення асортименту, збільшення збуту у зв'язку з використанням нових каналів і ринків знищення ризику загальних витрат. [6, с.280].

Впровадження інтеграційних механізмів економічного розвитку дає можливість отримати синергетичний ефект від взаємодії окремих юридично незалежних економічних структур. З часом величина цього ефекту зменшується або ж взагалі він буде відсутній. Для запобігання цьому склад учасників групи повинен постійно змінюватись у відповідності до зміни внутрішнього і зовнішнього економічного середовища групи. Це, перш за все, залучення нових членів групи, необхідних для вирішення завдань розвитку, збільшення потенціалу групи в цілому, переходу із одного стану до більш досконалого, що забезпечує більш повне задоволення інтересів групи із врахуванням зовнішніх змін. Під змінами мається на увазі і певне переформування взаємовідносин між окремими членами груп та окремими членами групи і центральними органами управління.

У будь-якому випадку група зберігається лише тоді, коли в її складі залишаються постійні найбільш вагомі (у економічному розумінні) члени групи. Вони визначають стратегічний напрямок розвитку групи в цілому, забезпечують ефективну її діяльність і стабільність.

Механізм взаємодії постійних і нових членів групи визначиться на стадії формування групи. Будь-який, знову сформований, склад групи, повинен забезпечувати її життєздатність, можливість досягати наперед визначеної мети. Процес розвитку інтегрованих структур бізнесу носить циклічний характер, що робить неможливим вибір оптимального складу або формату ФПГ на більш віддалену перспективу. Оптимальним склад і структура ФПГ будуть тільки з точки зору потреб теперішнього стану економічної системи або ж її найближчого майбутнього.

У процесі економічного розвитку удосконалення структури ФПГ є саме результатом цього розвитку. «З точки зору еволюції суспільства та способу організації його життєдіяльності, корпорації виникають і розвиваються внаслідок ускладнення економічних зв'язків між членами суспільства, кооперації, інтеграції, спеціалізації та концентрації у процесі виробництва, розподілу обміну та споживання виробничих благ. Корпоративні та інші об'єднання можна розглядати як появу нової якості у результаті накопичення такої критичної кількості характеристик, що не здатні обслуговуватись у межах старої якості. Додамо також, що ця стара якість, уже не здатна відповідати на виклики умов зовнішнього середовища» [7, с.9].

Висновки. У сучасному світі власність це не тільки володіння певним капіталом і не величина цього капіталу. Власність це здатність зберігати цей капітал і забезпечити його розвиток. Виходячи з цього, сам капітал є одним із стимулів його зростання шляхом додаткових інвестицій, упровадження інновацій, прискорення темпів економічного зростання. ФПГ, на нашу думку, поєднують два позитивні моменти, які забезпечують їх життєздатність:

- забезпечують збереження капіталу і його зростання;
- обумовлюють позитивний вплив на розвиток економічної системи держави.

Але ці позитивні сторони діяльності ФПГ діють, в основному, у межах економічної системи однієї держави. Вони дещо інші з точки зору тенденцій розвитку світової економіки. Створення і функціонування ФПГ з часом переростає масштаби національної економіки і є одним із факторів економічної глобалізації у результаті:

- стимулювання міжнародного розподілу праці і зростання міжнародної економічної інтеграції;
- регулювання міжнародного розподілу продукції (розподіл світових ринків) у результаті чого створюються наднаціональні інтегровані структури бізнесу.

Література

1. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: НУЕД, 2003. – 368с.
2. Ільїна С.Б. Теоретичні та організаційні засади формування розвитку виробничо-комерційних компаній України / Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. 2007. – 432с.
3. Господарчук Г.Г. Развитие регионов на основе финансовой интеграции. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 288с.
4. Горбунов А.Р. Управление финансовыми потоками и организация финансовых служб предприятий, региональных администраций и банков: Издание второе, дополненное и переработаное. – М.: Издательская фирма «Анkil», 2000. – 224с.
5. Мармуль Л.О., Радева М.М. Механізм формування диверсифікаційної політики підприємства в умовах трансформаційної економіки: Монографія. – К.: ННЦІАЕ, 2006. – 198с.

6. Пилипенко А.А. Стратегічна іміграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 408с.
7. Круш П.В., Ковтиш О.П., Гречко А.В., Чихачьова Ю.С. Формування та розвиток моделей корпоративного управління в трансформаційній економіці / Під заг.ред. к.е.н., професора П.В. Круша : Монографія. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 264с.